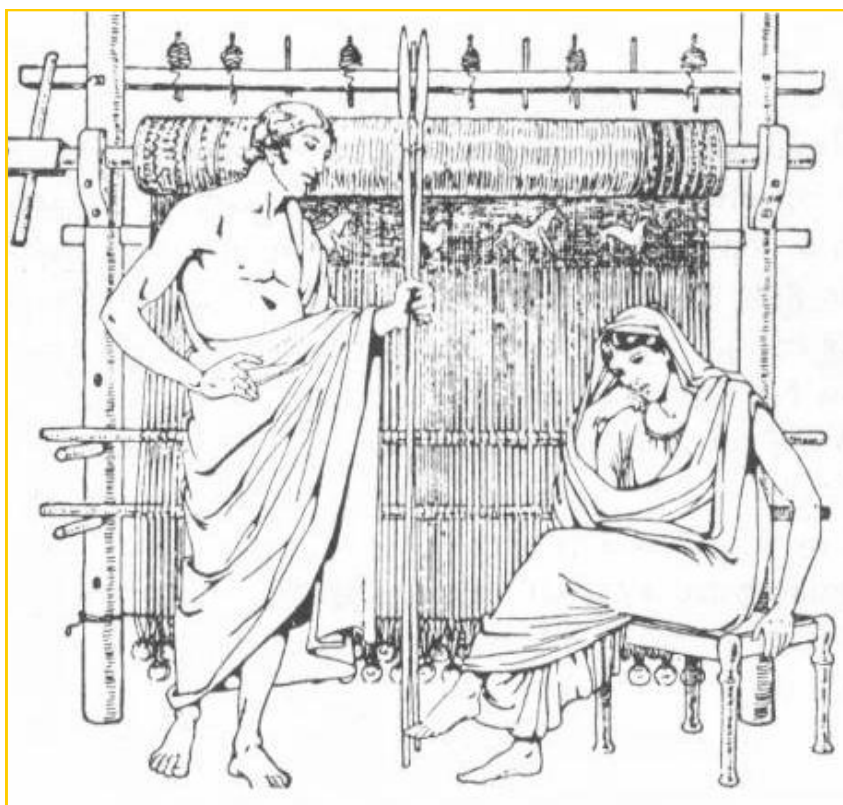

Πόλης Χαλκιά-Στεφάνου

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

Έκδοση
Περιοδικό «Δάφνη»
Ιούλιος 2002

Έκδοση: «Περιοδικό Δάφνη»
Υπεύθυνος έκδοσης,
σύνταξη, σελιδοποίηση, εκτύπωση και επικοινωνία,
Βαγγέλης Ρουφάκης
Δαφνόνας, Χίος 82100
Τηλέφωνο-Φαξ: (22710) 78-353 Κινητό: 6945 871187
www.dafninet.gr
E-mail: info@dafninet.gr και vroufak@otenet.gr

Γυναικείες Μορφές Στον Όμηρο

Πολύ-ύμνητη, με ξεχωριστή θέση στον Ομηρικό ποιητικό στερέωμα της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* είναι η γυναικεία παρουσία, όπου ο πρωτοψάλτης του ηρωισμού Όμηρος παράλληλα με τα ινδάλματα ήθους ανδρών, στήνει και διδάσκει και ήθη ηρωίδων· με τη θεία γραφίδα του πλαστοουργεί μορφές γυναικών με μεστότητα και συνέπεια· υμνεί το κάλλος, τη γοητεία και τις αρετές που πρέπει να κοσμούν κάθε θνητή και ταυτόχρονα παραχωρεί αρκετά πρόθυμα ρόλους σημαντικούς στα δρώμενα των πεδίων των μαχών στις ηρωικές θεές, τις οποίες μεταχειρίζεται με ελευθεριότητα. Για κάθε θνητή διαλέγει κάθε φορά εκείνη τη μοναδική και ανεπανάληπτη, την ιδιότυπη και πανανθρώπινη, την ιδιόστιγμη και παναιώνια, που αποτελεί το ιδανικό, το πρότυπο· αποτελεί το μήνυμα και το σύμβολο συνάμα, αλλά και την απλή γυναίκα, την οποία τοποθετεί στον αριθμητο αριθμό του Ομηρικού πληθυσμού, μέσα στις πόλεις, στα στρατόπεδα, στα ανάκτορα, στην εργασία.

Αναμφισβήτητο είναι ότι στα Ομηρικά κείμενα η γυναίκα χαίρει μεγάλης εκτίμησης και η θέση της είναι αρκετά εξυψωμένη, και από πολλές απόψεις ισότιμη με τον άνδρα. Έτσι, ολόκληρο το έργο του θεσπέσιου αοιδού που πλημμυρίζεται από ενθουσιασμό για τη γυναίκα ή από σεμνή συγκατάβαση ή από είδος οίκτου που κάποτε φτάνει στην ειρωνεία, συνθέτει έναν αξιοθαύμαστο ζωγραφικό πίνακα ποίησης με διάφορες και ποικίλες αποχρώσεις γυναικείων φυσιογνωμιών.

Ανάμεσα στις ηρωίδες θεές κορυφαία η λιοστάλακτη και γλαυκώπις Αθηνά, εξαιρετικά πιστή στους εκλεκτούς της, υπερβολικά λογική, μεροληπτική, αδιάλλακτη κι εντελώς στερημένη ευαισθησίας. Η χρυσόθρονη Ήρα, η «*κουριδίη άλοχος*» του Δία, ζηλότυπη, δηκτική και δύστροπη, μα και γοητευτική και μερικές φορές ακόμη, όταν το επιδιώκει, επιθυμητή. Η χρυσή κι αχνογελόχαρη Αφροδίτη, σύνθεση όλων των φυσικών θελγήτρων, αλλά και έκλυτη και κακιά, αναιδής και υπερβολικά ανόητη. Η κυνηγάρισσα και χρυσοδοξαρούσα Άρτεμη η σαϊτεύτρα, η πανέμορφη θεά Καστιάνειρα, η χιοναστράγαλη Θέτις, η ανήλεη Περσεφόνη, η ομορφομαλλούσα Δήμητρα, η φιλάρεσκη Καλυψώ, κόρη του Άτλαντα και τόσες άλλες θεές και θεότητες, νύμφες και νεράιδες, Χάριτες και Ερινύες.

Από τις θνητές η Ναυσικά ακτινοβολεί σεμνή χάρη, αυθορμητισμό, νεανική απλότητα,

αξεπέραστος τύπος της νέας παρθένου. Η Αρήτη, τέλεια οικοδέσποινα στα ανάκτορα του Αλκίνοου, του βασιλιά των Φαιάκων, καταδεκτική, αξιοπρεπής με φυσική επιβλητικότητα, πολύτιμη σύμβουλος για τον άξιο «πόσιν», τον σύζυγό της. Η Ευρύκλεια, η γηραιά οικονόμος, γεμάτη μεμψίμοιρη στοργή και αφοσίωση, η Κασσάνδρα, η πιο όμορφη κόρη του Πρίαμου, η Ιπποδάμεια που «*περισσά ξεχώριζε στη γνώση και στα κάλλη*», η λιοξάνθη Αγαμήδη, η ώρα Κλεοπάτρα «*της λιγναστράγαλης της Μάρπησσας η κόρη*», η Πολυμήλα που στο χορό ήταν πρώτη· και τόσες άλλες έριες, και θνητές με ενεργή συμμετοχή στον αγώνα των τειχών, σκλάβες και παλλακίδες που αρτιώνουν τα δύο μνημειώδη έργα του «*θείου ανδρός*». Μόνη τερατώδης εξαίρεση σε αυτή τη μεγαλειώδη παρέλαση των γυναικών της ηρωικής εποχής του Τρωικού πολέμου η βδελυρή μορφή της αντροφονεύτρας Κλυταιμνήστρας.

Κορυφαίες μορφές γυναικών θνητών στα θεία έργα του μεγάλου ραψωδού η θεόμορφη Ελένη, που το φωτοστέφανο της ομορφιάς και της φυσικής ευγένειας την προφυλάσσει από κάθε μικροπρέπεια, ακόμη και όταν βρίσκεται μέσα στην αναταραχή του πάθους· ακόμη και όταν απολαμβάνει την ηρεμία του ξανακερδισμένου σπιτικού της. Η Ανδρομάχη, η ακριβή «*παράκοιτις*», που στέκεται εκστατική από θαυμασμό και ανησυχία για τον λατρευτό της ήρωα και σύγκλινο, τον Έκτορα. Η Εκάβη, η πονεμένη μάνα και τραγική ηρωίδα, κορυφαία του ανήσυχου συλλογικού χόρου των γυναικών της Τροίας στις δύσκολες ώρες της πόλης τους, καθώς αγωνιούν για τους άνδρες, που υπερασπίζονται το ιερό Ίλιον. Η Πηνελόπη, σύμβολο της ανήσυχης και δακρύβρεκτης πίστης, που ζει με την ανάμνηση και την ελπίδα, πανούργα, ευαίσθητη, υπομονετική και σταθερή, ενστικτωδώς δύσπιστη, μπροστά στη διαβλεπόμενη ευτυχία που τελικά είναι γραμμένο να ξαναβρεί.

Στα Ομηρικά έπη βέβαιο είναι ότι η επίθεση των Αχαιών στην Τρώαδα γη ξεκινά από την αρπαγή της πολυθρύλητης για το θείο κάλλος της Ελένης κι όχι για την «*απλή επιθυμία των τριων ή τεσσάρων Αχαιών μοναρχών να ξεπεράσουν την οικονομική τους δυσπραγία*». Άλλωστε ο λόγος του Έκτορα στη ραψωδία Γ της *Ιλιάδας*, που κατακλύζεται από την παρουσία της κόρης του γιου του Κρόνου Ελένης και τις ομολογίες της, είναι ολόκαθαρος. Ο πόλεμος αιτία έχει την αρπαγή της ωραίας γυναίκας που ήταν «*νύος*», σύζυγος του αδελφού του, του παγκαλόμορφου Πάρη.

Αναντίρρητα συμπαθέστατη παρά το αμάρτημά της παρουσιάζει ο Όμηρος την Ελένη στην Ιλιάδα, όπου ο χαρακτήρας της σκιαγραφείται ήπιος, απλός, ειλικρινής. Καρτερικά υφίσταται τις ταπεινότερες εκφράσεις από τους Τρώες και τις Τρωαδίτισσες και δέχεται με σεβασμό την αυστηρή συμπεριφορά και τους ψυχρούς τρόπους της «*εκυρής*», της πεθεράς της, ενώ τρέφει συγκινητική ευγνωμοσύνη προς τον Έκτορα και τον Πρίαμο για τη λεπτότητα και την ευγένεια, με την οποία της φέρονται.

Στη σκηνή της «*τειχοσκοπίας*» επάνω από τις Σκαιές Πύλες ο Όμηρος δίνει την πιο τρανή απόδειξη της καλλονής της ηλιοκάλης, όταν οι γέροντες Τρώες γύρω από τον Πρίαμο παρακολουθούν τη μονομαχία του Μενέλαου και του Πάρη με τη περίφημη φράση του Πρίαμου στο αντίκρουσμά της.

*«Ου νέμεσις Τρώας και εϋκνήμιδας Αχαιοῦς
τοιήδ' ἀμφί, γυναικί πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα ἔοικεν».*

Γ 156-158

*«Ἄς μη κατηγοροῦν τοὺς Τρώες και τοὺς Αχαιοὺς
με τα γοργὰ πόδια,*

που πολύ καιρό βασανίζονται για μια τέτοια γυναίκα

ολόδια είναι η ὄψη της με ἀθάνατης θεάς».

λέγει, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο την ομορφιά της Ελένης, αφού πουθενά στα Ομηρικά κείμενα δεν περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του θείου κάλλους της.

Καθώς η Ελένη παρακολουθεί τη μονομαχία κάτω, η ψυχή της πλημμυρίζει νοσταλγία και πόνο για την πατρίδα και τους δικούς της. Χωρίς να δηλώνει μεταμέλεια για το σφάλμα της, χωρίς να αρνείται την ελεύθερη βούλησή της, αυτοκατακρίνεται με έλεγχο συνείδησης δριμύ κι εκφράζεται με περιφρόνηση για τον εαυτόν της.

Γεμάτοι ντροπή κι εκδίκηση, μα και ειρωνεία είναι οι λόγοι της για τη δειλία και την ήττα του ριψάσπιδα Πάρη, που αρπαγμένος από την Αφροδίτη, για να τον σώσει, βρίσκεται στον οικό τους, στο τορνευτό κλινάρι.

*«Καλῶς μας ἦλθες ἀπὸ τον πόλεμο! Μακάρι ο
ψυχωμένος
ἀντρας κει πέρα να σε σκότωνε, που πρώτο μου
ἦταν ταίρι».*

Γ 428-429

Συνεχίζοντας, τον κατηγορεί για έλλειψη γενναιότητας, για ανεύθυνη αντιμετώπιση των υποχρεώσεών του απέναντι σε ένα λαό που δεν έφταιξε σε τίποτε και που τον παρέσυρε σε τόσο

θλιβερή περιπέτεια. Γι' αυτό, όταν ο κρανοσεΐστης Έκτορας την επισκέπτεται στα αρχοντικά της δώματα, για να ζητήσει τη συνδρομή της να πείσει το θεόμορφο Πάρη να γυρίσει στο πεδίο της μάχης, εκείνη πρόθυμα συμμαχεί μαζί του. Γιατί, μαζί με την Αφροδίτη που υπηρετεί και την προστάτιδα όλων των περιλάλητων έργων την Εργάνη Αθηνά, επιδιώκει «*να 'ναι ἀντρα ἀντρειωμένου*» γυναίκα, για να μη ντρέπεται για την πολεμιστική του συμπεριφορά. Έτσι, μεστή από την επαινετή ανησυχία του ελληνικού στοχασμού, για τη δόξα και τί γνώμη θα σχηματίσουν οι επόμενες γενιές για τα έργα των προηγούμενων «*ανθρώποισι πελώμεθ' αοίδιμοι εσσομένοισι*» (Ζ 358), του απαντά με θάρρος κι άγρυπνο έλεγχο για τις πράξεις της, με ευθύνη και φιλοσοφικό στοχασμό, που την αναβιβάζει σε ηρωίδα:

*«Μα μια οι θεοί τ' αποφάσισαν τέτοια κακά να γίνον
νουν
ας ἤμουν καν ἀνδρούς καλύτερου γυναίκα...»*

Ζ 349-350

Μα αυτός μήτε έχει μήτε γίνεται μυαλό ποτέ να βάλει

Ζ 352

*Ἀχαρη μοῖρα ο Δίας ἔγραψε πολυτραγουδημένο
μες τοὺς ἀνθρώπους τοὺς μελλούμενους να μείνει το
ὄνομά μας».*

Ζ 357-358

Στο θρήνο της για το χαμό του αντρόκαρδου η Ελένη εκφράζεται με συγκινητική τρυφερότητα για τον «*δάερ εμείο*», που πάντα στοργικός ήταν μαζί της, ακόμη και μετά τον σκοτωμό του Πάρη, ακόμη και όταν δέχεται κοντά της τον καινούργιο σύγκλινό της, τον αδελφό του, τον επίσης «*θεοείκελο*», θεόμοιαστο Δηίφοβο κι εξακολουθεί να παραμένει στα ανάκτορα του Πρίαμου. Αλλά και η επίσημη σειρά της στον οικογενειακό θρήνο επάνω από το νεκρικό κλινάρι του Έκτορα, η τρίτη μετά τη γυναίκα του, την Ανδρομάχη και τη μητέρα του, την Εκάβη, μαρτυρεί την ομόφωνη καταξίωσή της στη βασιλική οικογένεια.

«Ἐκτορα, ἐσύ που ἀπ' τα ἀντραδέρφια μου πιο ἀπ' ὄλους ἀγαπούσα

Ω 762

*Εἴκοσι χρόνια κιόλα ἐδιάβηκαν ἀπὸ τη μαύρη μέρα
που ἔφυγα ἐκεῖθε και παράτησα τη γη την πατρική
μου*

*κι ἴσως πικρό σου ἐγὼ δεν ἄκουσα μήτε ἄσκημό
σου λόγο.*

Ω 765-767

Σε πολύ διαφορετικά πλαίσια είναι τοποθετημένη η παρουσία της Ελένης στην Οδύσ-

σεια. Χωρίς καμμία επιτηδευμένη ντροπαλότητα, χωρίς καμμία προσποιητή μεταμέλεια εμφανίζεται στα ανάκτορα της Σπάρτης μαζί με τον Μενέλαο με φυσικότητα και απλότητα, χωρίς προλόγους και σχετική προετοιμασία, αρχοντική και πανέμορφη, όμοια με τη δροσερή Άρτεμη παρά τους τόσους χρόνους που διάβηκαν. Καθισμένη στη μακριά βασιλική της καρέκλα με την «*αργυράν ηλακάτην και την χρυσήν άτρακτον*», όπως κάθε αξιοπρεπής οικοδέσποινα και βασίλισσα, καλοδέχεται τους ξένους της, τον Τηλέμαχο που ήρθε να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του και τον Πεισίστρατο, το γιο του Νέστορα.

Κατά τη λαμπρή φιλοξενία τους από τον άνδρα της στα ανάκτορα της Σπάρτης, για τα οποία είναι υπερήφανοι για τη χλιδή και την πολυτέλεια, οι δύο οικοδεσπότες στέλνουν τη σκέψη τους πίσω στον καιρό της πολιορκίας της Τροίας, όταν ο Οδυσσεύς μεταμορφωμένος σε ψωμοζήτη ζητιάνο, τρυπώνει στο κάστρο του Πρίαμου· και μολονότι η ίδια τον αναγνωρίζει, δεν τον φανερώνει, παρότι έχει σκοτώσει πλήθος Τρώες.

«μα εγώ πετούσα από χαρά, γιατί είχε πια γυρίσει μέσα μου η καρδιά μου κι ήθελα στο σπίτι να γυρίσω

κι έκλαιγα που με τύφλωσε την έρμη η Αφροδίτη, όταν στη Τροία μ'έφερε αλάργα απ' την πατρίδα κι άφησα εδώ την κόρη μου, το σπίτι μου, τον άντρα που αλλού δεν είχε ανώτερο στη λεβεντιά, στη γνώση».

δ 262-267

Με ιδιαίτερη ευχαρίστηση περνά ο Μενέλαος στο εκπληκτικό τέχνασμα του Οδυσσέα, στο Δούρειο Ίππο, όπου όλοι οι Αχαιοί «*ακήν έσαν*», κάθονται σιωπηλοί στα θελκτήρια σημεία, όταν η Ελένη «*τρεις περίστειζας*», τρεις φορές κυκλογύρισε, «*αμφαρόωσα*», ψηλαφώντας, «*ονομακλήδην ονόμαζες*», ονόμαζε με το όνομά τους, «*φωνήν ίσκουσα*», μιμούμενη τη φωνή των γυναικών των πρώτων από τους Δαναούς. Και τότε όλοι συγκινημένοι ήθελαν να απαντήσουν, μα ο θεϊκός Οδυσσεύς τους έκλεινε σφικτά με τα γερά του χέρια το στόμα, ωστόσο η Παλλάδα αλάργα έδωξε την Ελένη.

Στο Ομηρικό τρίπτυχο της γυναικείας τελειότητας, του κάλλους, της εργατικότητας, της ευφυΐας, χαρίσματα που πλέρια συγκεντρώνει η Ελένη, ο Όμηρος της προσθέτει ένα ακόμη: την ισοθεϊκή της γνώση που προκύπτει από την ερμηνεία του οιωνού, όταν αητός «*που 'χε στα νύ-*

χια του λευκή μεγάλη χήνα» γοργοπετά επάνω από τα αμάξια κατά την αναχώρηση των ξένων. «*Ο Οδυσσεύς θα 'ρθει στο σπίτι του. Ίσως και να 'ρθε και θάνατο πλέκει στους μνηστήρες*», λέγει στον Τηλέμαχο.

Το τέλος της ευπατέρειας Ελένης, της πιο πολυκάματης γυναικείας προσωπικότητας της Ομηρικής εποχής δεν αναφέρεται πουθενά από τον μεγάλο αοιδό. Από την τραγωδία του Ευριπίδη «*Ορέστης*» γίνεται γνωστό ότι κυνηγημένος ο Ορέστης από τις Ερινύες αποφασίζει να σκοτώσει την Ελένη. Δεν προλαβαίνει όμως, γιατί οι θεοί υφάρπαξαν την Τυνδαρίδα, που αθάνατη θα ζει δίπλα στους αδελφούς της Κάστορα και Πολυδεύκη και θα φωτίζει τους ναυτιλλομένους. Το μήνυμα έφερε στο Μενέλαο ο Απόλλωνας:

*«Ζηνός γαρ ούσαν ζην νιν άφθιτον χρεών
Κάστορί τε Πολυδεύκει τ'εν αιθέρος πτυχαίς
σύνθακος έσται, ναυτίλοις σωτήριος».*

Ευρ.Ορέστ.1625

«Την Ελένην που με εντολή του πατέρα της του Δία ορίστηκε

αθάνατη να ζει στα ουράνια μαζί με τον Κάστορα και τον Πολυδεύκη, για να σώζει τους ναυτιλλομένους».

Αντίρροπη της Ελένης γυναικεία φυσιογνωμία στο στρατόπεδο των Τρώων η θυγατέρα του Ηετίωνα, του βασιλιά της Κιλικίας και «*κουριδίη άλοχος*» του Πριαμίδα Έκτορα, η Ανδρομάχη. Είναι αναντίρρητα από τις συμπαθέστερες μορφές του Ομηρικού έπους, σύμβολο αφοσιωμένης συζύγου και φιλόστοργης μητέρας. Στην *Ιλιάδα* σκιαγραφείται, στολισμένη με εξαιρετικές χάρες, γυναικεία τρυφερότητα, ευγένεια, σεμνότητα, συζυγική πίστη, θέρμη, αφοσίωση, υπακοή, πραότητα. Είναι υπόδειγμα γυναικείας μορφής που συνέδεσε με απόφαση και συνέπεια τη γυναικεία μοίρα με την ανδρική και που θα ζήσει στιγμές τραγικές με απεριγράπτη δυστυχία.

Πρωτοπαρουσιάζεται στη ραψωδία Ζ, όταν ο λαμπροκρανοσειστής Έκτορας γυρίζει στον οίκο του για την «*άλοχον φίλην*» και το μικρό παιδί τους, επειδή δε γνωρίζει αν θα τους ξαναδεί ή θα τον τσακίσουν οι θεοί των Αχαιών τα χέρια. Αλλά «*η στηρηρή ταμίη*», η πρόθυμη κελλάρισσα τον πληροφορεί:

*«στο μέγα πύργο ανέβηκε σαν άκουσε οι δικοί μας
πως τσάκισαν, κι οι Αργίτες έχουνε τρανή κερδέψει
νίκη».*

Z 386-387

Κορυφαία του γυναικείου χορού των Τρωα-

δισσών που πλημμυρίζουν τις πύλες και τα κάστρα, «εφεστήκει πύργω», παρακολουθεί με αγωνία τους κυνηγημένους από τους Αχαιούς Τρώες. Μόλις αντικρύζει τον Έκτορα τρέχει να τον φτάσει.

Στη θωριά των αγαπημένων του προσώπων η όψη του αντρόκαρδου γλυκαίνει. Βάλσαμο τρέχει στην ψυχή του. Όλη η σκληράδα του πολέμου ξεθωριάζει και χάνεται, καθώς κοιτάζει το βλαστάρι του. «Και εμείδισεν ιδών ες παίδα σιωπή». Αχνογέλασε σιωπηλά. Γεμάτη θλίψη και υποταγή η μορφή του. Δίπλα του η Ανδρομάχη «δάκρυ χέουσα», του κρατά σφιχτά το χέρι και του λέγει τρυφερά:

«Από την ορμή την ίδια σου θα βρεις το θάνατό σου και το μωρό σου δε σπλαχνίζεσαι κι ουδέ τη μαύρη εμένα

Z 408-409

... Μα αν είναι να σε χάσω
ν' ανοίξει η γη να μπω καλύτερα χίλιες φορές».

Z 410-411

«Φθίσει το σον μένος». «Θα σε καταστρέψει η τόση σου ορμή», λέγει και είναι σα να προμαντεύει με τη δύναμη της γυναικείας της διαίσθησης ένα τραγικό τέλος που τρέμει και απεύχεται γι' αυτό και προσπαθεί με κάθε τρόπο να τον μεταπείσει. Με κλάμματα τον ικετεύει να μη ριψοκινδυνεύει τη ζωή του. Δάκρυα, τρυφερότητα, λύπηση και συμπόνοια, κακή προαίσθηση, ταπεινή παράκληση και συμβουλές αντιτάσσει στη διαφανόμενη σκληρή του απόφαση. Δεν «ελεαίρεις» το παιδί σου; Δε το λυπάσαι; «Ουδέ εμέ ελεαίρεις;». Την ακριβή «άλοχο;» Γιατί κανείς δε μου μένει πια, αφ' ότου ο αρχοντογεννημένος «Αχιλλέας εκπόρθησε το μυριοπλούσιο κάστρο της χώρας των Κιλικών» ούτε γονείς, ούτε αδελφοί.

«Έκτορ, ατάρ συ μοι έσσι πατήρ και πότνια μήτηρ η δε κασίγνητος, συ δε μοι θαλερός παράκοιτης».

Z 429-430

«Έκτορα, τώρα εσύ πατέρας μου και σεβαστή μου μάνα

Κι αδέρφι, εσύ και λεβεντόκορμος στη κλίνη σύντροφός μου».

Γεμάτη έγνοια και συγκατάβαση η απόκρισή του λαμπροκρανοσειστή δεν περιέχει συγκατάνευση στην προτροπή και συμβουλές της, παρά μόνο προμαντεύει τη μοίρα της μετά το χαμό του.

«Κι εγώ όλα τούτα τα στοχάζομαι, καλή μου, αλήθεια

Z 441

Μα τόσο για των Τρώων δε νοιάζομαι τα πάθη οπού και νά'ρθουν.

Z 450

Κι ουδέ για την Εκάβη νοιάζομαι και για τον Πρίαμο τόσο.

Όσο για σένα, όταν χαλκάρματος κάποιος Αργίτης πάρει

τη λευτεριά σου· και ζοπίσω του σε σέρνει δακρυσμένη.

Z 454-456

Τι έλειψε αυτός που δε θα σ' άφηνε να σκλαβωθείς ποτέ σου.

Μα κάλλιο να μη ζω, να βρίσκομαι βαθιά στη γη χωσμένος

το σούρσιμό σου και το σκούξιμο προτού στ' αυτιά μου φτάσουν».

Z 459-461

Την μοναδική τούτη ώρα του ζευγαριού που ο θάνατος παραμονεύει να εξοντώσει τον πατέρα και, μετά από την υποθήκη του που ως αξετέλεστο χρέος αφήνει στο γιο του ο Έκτορας, να γίνει δηλαδή ο Αστυάνακτας τρανός και περίλαμπρος, απιθώνει στο μυρωδάτο κόρφο της μάνας Ανδρομάχης το μικρό· «αλόχοιο φίλης εν χερσίν έθηκε», ως άλλη παρακαταθήκη της ευθύνης της μητέρας για το παιδί τους, που υποδηλώνει συνάμα, και την εμπιστοσύνη του προς το πρόσωπό της. Καθώς η Ανδρομάχη τον κοιτάζει, γελώντας δακρυσμένη, «δακρυσόεν γελάσασα», ένας πόνος του δαγκώνει την καρδιά και προσπαθεί να την παρηγορήσει με λόγια τρυφερά.

«Άμοιρη εσύ, μη μου πικραίνεσαι μες την καρδιά σου τόσο

κανείς αν δεν το στέργει η μοίρα του, στον Άδη δε με στέλνει

Z 486-487

Μόν' τώρα εσύ στο σπίτι πήγαινε και τις δουλειές σου κοίτα,

Z 490

... τον πόλεμο θα τον κοιτάζουν οι άντρες».

Z 492

Σαν κυνηγημένη τρέχει η Ανδρομάχη στο καλόφτιαχτο αρχοντικό του Έκτορα, κι όλο και πίσω της κοιτάζει, βουτηγμένη στα δάκρυα κι αχνοθωπεύοντας με τα θολά της μάτια τον «φίλιον πόσιν». Εκεί στη γαλήνη του τρισέβαστου «μυχού» της ομηρικής οικίας η υπάκουη Ανδρομάχη υφαίνει στον αργαλειό της και με την έγνοια του

άνδρα της πλέκει τη γλυκειά επιστροφή του. Αμέριμνη κι ήρεμη πια, μακριά από τις ιαχές του πολέμου και τον ορυμαγδό των μαχών προστάζει τις δουλεύτρες της να ετοιμάσουν θερμό λουτρό για τον πρωτομαχητή της Τροίας. Οι φωνές όμως που ακούγονται από το κάστρο την αναστατώνουν. Από τον Μεγάλο Πύργο η Εκάβη θρηνεί και σκούζει. Το μήνυμα της καταστροφής φτάνει με απελπισία στα αυτιά της· και «ελελίχθη γυία», τραντάζονται τα μέλη της, τα γόνατά της λύνονται· «χαμαί δ' έπεσεν κερκίς», της έπεσε κάτω η σαΐτα του αργαλειού που ύφαινε.

Σαν μαινάδα ορμά στο κάστρο με καρδιά που πάλλεται από αγωνία. «Παλλομένη κραδίην», γεμάτη τρόμο για την τύχη του Έκτορα. Και «παπτήνασα», κοιτώντας ολόγυρα με πόνο, λαχτάρα και βουλημιώδη αναζητητική διάθεση να τον ανακαλύψει, παρακαλεί ενδόμυχα να μην έχει πάθει κανένα κακό. Στα γεμάτα από πανικό μάτια της, το θέαμα έρχεται φρικτό. Το ακριβό της ταίρι, «ο κουρίδιος πόσις», ολόκληρη η ευτυχία της έχει άκαρδα θανατωθεί από το χαλκοβόρο κοντάρι του Αχιλλέα.

«Νύχτα ολοσκότεινη τα μάτια της μεμιάς αποσκεπάζει
και πίσω πέφτοντας σωριάστηκε και λίγωσε η
καρδιά της
της φεύγει η κεφαλόδεση σκορπώντας δώθε κεί-
θε».

X 466-468

Από τον σπαραγμό του πόνου της διασκορπίζεται η κεφαλόδεση, το σύμβολο των ευτυχισμένων στιγμών κι ο πέπλος που της δόθηκε από την Αφροδίτη ως δώρο γάμου, όταν ο κρανοσειστής την πήρε ταίρι. Ίσως, γιατί η όμορφη Ανδρομάχη δεν τα χρειάζεται πια να τη στολίζουν.

«Οι συννυφάδες και οι ανδραδερφές την τριγυρίζαν όλες,
αναβαστώντας την ως σπαρτάριζε να ξεψυχήσει
ομπρός τους».

X 473-474

Μόλις συνέρχεται γόοι και κοπετοί το μοιρολόγι της που σημαδεύει το τέλος της συζυγικής της ευτυχίας. Μέσα στην οδύνη της για το χαμό του αγαπημένου σύγκλινου που ξεκινά τώρα για τα τρίσβαθα του Άδη, αναλογίζεται όχι τόσο τη δική της δυστυχία, όσο το δύσμοιρο παιδί τους που ορφανεμένο αρχοντόπουλο, θα το διώχνουν πια όλοι, θα το χτυπούν και θα το βρίζουν. Τη συμφορά της όμως που θεριεύει και γι' αυτό οδύρεται περισσότερο, μεγαλώνει ο ευτελι-

σμός του νεκρού Έκτορα, ο διασυρμός του μέχρι τα αργίτικα πλοία και το ξεγύμνωμά του.

«Εσένα τώρα δίπλα στ' άρμενα κι αλάργα από τους
γονιούς σου
σκουλήκια θα σε φαν γοργόστροφα, τους σκύλους
σα χορτάσεις
γυμνός...»

X 508-510

Το όνομα της Ανδρομάχης μέσα στην *Ιλιάδα* αναφέρεται για τελευταία φορά με τον δεύτερο γοερό της θρήνο τη ραψωδία Ω. Ιέρεια μεγάλης συμφοράς στέκεται επάνω στο κάστρο μαζί με την πονεμένη μάνα, την Εκάβη, ανάμεσα σε πλήθος Τρώων και Τρωαδισσών, και δέχεται την άμαξα με τον νεκρό πια Έκτορα. Όταν φτάνουν στο σπίτι πρώτη κινάει το μοιρολόγι της η Ανδρομάχη, κρατώντας πάντα μέσα στα χέρια της το κεφάλι του αγαπημένου της:

«Άντρα μου, εχάθης πα, στα νειάτα σου, κι εμένα
αφήνεις χήρα
στο σπίτι μέσα, κι είναι ανήλικο, μικρό παιδάκι ο
γιος μας».

Ω 725-726

Και σα να προμαντεύει, συνεχίζει το μοιρολόγι της με το κάστρο που θα πατηθεί, αφού ο διαφεντευτής του έχει πια χαθεί· θρηνεί για τα δεινά που περιμένουν την πόλη τους από το μένος των Αχαιών. Η μοίρα της όμως γίνεται πιο φρικτή, γιατί ο Έκτορας δεν τελειώνει στα χέρια της, ώστε να έχει παρηγοριά τα τελευταία του λόγια, ακριβή συντροφιά της στα μερόνυκτα που θα τον κλαίει.

«Όμως εμένα απ' όλους πότισες το πιο πικρό φαρμάκι
τι από το στρώμα σου πεθαίνοντας δε μου άπλωσες
τα χέρια
κι ούτε καμμιά απ' το στόμα σου άκουσα παρηγορίας
κουβέντα
μέρα και νύχτα εγώ στους θρήνους μου να την κρατώ
στο νου μου».

Ω 742-745

Πιστή στη διδαχή της η Ανδρομάχη από την πρώτη της παρουσία στην *Ιλιάδα* παραμένει σύμβολο μέχρι και τον τελευταίο της θρήνο. Μεγαλείο μορφής που διατρανώνει πανανθρώπινα την αφοσίωσή της στις μεγάλες αξίες της ζωής και τη λαχτάρα της για ειρηνική διαβίωση, αλλά και την απαρασάλευτη προσήλωσή της στο χρέος που αγηφά το θάνατο. Παραμένει πιστή στη θέση που της έταξε

το ακριβό της ταίρι, στην περιοχή της γυναικείας της δράσης, στον αργαλειό, που κοντά της γίνεται σύμβολο, όπως πιστός παραμένει και ο Έκτορας που παραδίνεται στο θάνατο για την πατρίδα.

Μετά την άλωση του Ιλίου οι Αχαιοί σύρουν την Ανδρομάχη στα πλοία τους και την προσφέρουν «ως εξάιρετο γέρας» στο γιο του Αχιλλέα - Νεοπτόλεμο, που την παίρνει στη Φθία.

«*Ευτεκνοτάτην πασών γυναικών δυστυχεστάτην τε*» παρουσιάζει ο Όμηρος την φρυγικής καταγωγής δεύτερη σύζυγο του Πριάμου Εκάβη. Είναι από τις τραγικότερες μητέρες της ελληνικής παράδοσης. Η πρώτη της παρουσία είναι στην ραψωδία Ζ της Ιλιάδας, όταν ο ορنيομάντης Έλενος συμβουλεύει τον Έκτορα να ζητήσει «*μητέρα ση και εμή*» να προσευχηθεί μαζί με τις αρχόντισσες στο ναό της Αθηνάς στην κορυφή του κάστρου και να προσφέρει πεπλοφόρο ανάθημα στη γλαυκομάτα κόρη.

Έτσι, τις δύσκολες πολεμικές ώρες που το μάχιμο των ανδρών βρίσκεται στις επάλξεις υπερασπιζόμενο το κάστρο, η πρωτομάνα του Ιλίου Εκάβη, δαμασμένη από την έγνοια και τον τρόπο της επικείμενης καταστροφής και σφαγής, τρέχει βιαστικά, «*μετασσεύεται*», πρωτοδηγήτρα της πολυάριθμης πομπής πεπλοφόρων «*γεραιρών*», αρχοντισσών, που διόλου δε μένουν άπρακτες κι αμέτοχες, προς το ναό της Αθηνάς για το δώρημα και την παράκληση του διασωσμού της πατρίδας.

Από τις πιο μεγαλειώδεις εικόνες στη ραψωδία Χ η κατάφορτη τραγικότητα και ανείπωτου πόνου μορφή της Εκάβης που στέκεται δίπλα στο γερο - Πρίαμο επάνω στο κάστρο με προτεταμένα τα χέρια προς τον κάμπο των μαχών και παρακαλεί τον Έκτορα, δείχνοντάς του τα γυμνά μητρικά της στήθη που τον θήλασαν και του χάρισαν τη ζωή, να μπει μέσα από τις Πύλες, για να κρυφτεί από τον επιθετικό Αχιλλέα.

Τον αβάστακτο πόνο της απελπισμένης μάνας όμως ο Έκτορας δεν ακούει. Και ο Αχιλλέας μπροστά στα μάτια των γονιών του κάτω από τα τείχη της ανεμόδαρτης Τροίας σκοτώνει ανίερα τον γενναίο Έκτορα. Η τραγική μάνα θωρεί από μακριά το νεκρό γιο της, που σέρνεται πίσω από το άρμα του νικητή. Σπαρακτικές οι κραυγές, της σκίζουν τα στήθια της. Ο θρήνος απλός και λιγόλογος χωρίς παροξυσμούς κι υστερικές εκφράσεις μακριά από στηθοδαρμούς και ολολυγές κρύβει όλο τον σπαραγμό της· όλο τον πόνο της ζωοδότρας μάνας.

«*Παιδί μου τι να ζω η τρίσμοιρη, τέτοιο κακό που με' βρε με το χαμό σου τώρα. Κι ήσουνα για μένα το καμάρι*

μέρα και νύχτα μες στο κάστρο μας, και σ' όλους μας η σκέπη»

X 431-433

Αντίγνωμη στο στοχασμό του Πριάμου να επισκεφθεί τα αργίτικα καράβια, για να ζητήσει από τον Αχιλλέα τον νεκρό Έκτορα, και ταυτόχρονα απειθάρχητη στην εντολή του Δία ορθώνεται η Εκάβη, φοβούμενη το χειρότερο.

Υψηλόδετη και ισχυρόδημη αναφύεται η σεπτή μορφή της σύγκλινης, της μάνας, της γυναίκας Εκάβης που αντιπαρατάσσεται μπροστά στην αντρικεία και πατρική απόφαση. Ο άνδρας, ο πατέρας Πρίαμος έχει την πρωτοβουλία να δράσει και να αποφασίσει. Και ήδη έχει αποφασίσει. Γιατί πήρε εντολή με τη θεά Ίριδα από τον Δία. Απευθύνεται όμως στη σύγκλινη και μάνα, που συναντά στο μυροβολημένο κατώγι και, για να της αποδώσει τον οφειλόμενο σεβασμό των Ομηρικών χρόνων, ζητά τη γνώμη της.

«*Αλλ' άγε μοι τόδε ειπέ, τι τοι φρεσίν είδεται είναι;*»

Ω 197

«*Αλλά έλα τώρα, πες μου, τι νομίζεις μέσα στο λογισμό σου να είναι;*»

Ο θρήνος της Εκάβης για το νεκρό Έκτορα που έφερε πίσω ο Πρίαμος από τα αργίτικα καράβια είναι η τελευταία της παρουσία στα Ομηρικά έπη.

Η τραγική μάνα στέκεται σιμά στην Ανδρομάχη κι αφήνει ξέφρενο το ξέσπασμά του πόνου της με το σπαρακτικό της μοιρολόγι:

«*Έκτορα εσύ που απ' όλους πιότερο τους γιους μου σε αγαπούσα*

όσο μου ζούσες, πριν οι αθάνατοι σου 'χαν περίσσεια αγάπη».

Ω 748-749

Η Εκάβη στην *Ιλιάδα* μορφοποιεί τη γυναίκα που γερνάει και, καθώς η τύχη αναποδογυρίζει τα συμβάντα της ζωής και τα φορτώνει στους δύσμοιρους θνητούς, φτάνει στα πιο δυσβάστακτα βάσανα. Είδε τη χώρα της να εκπορθείται και να καταστρέφεται, το γερο - Πρίαμο να σφάζεται, τα παιδιά της, τον αρχοντογεννημένο Αστυάνακτα. Το τέλος της δίνεται από την ομώνυμη τραγωδία του Ευριπίδη. Έπεσε με κλήρο κατά τη μοιρασιά στον Οδυσσέα.

Ξεχωριστή γυναικεία μορφή που κυριαρχεί στα δρώμενα της *Οδύσσειας* είναι η κόρη του Ικά-

ριου και σύζυγος του Οδυσσέα, η πολυτραγουδισμένη Πηνελόπη. Προβάλλεται από τον Όμηρο ως πρότυπο συζυγικής πίστης, μητρικής στοργής, γυναικείας σωφροσύνης, καρτερίας για την επιστροφή στην εστία του σύγκλινου, αξιοπρέπειας και ευψυχίας. Χαρακτηρίζεται ωραία σα τη Άρτεμη ή την Αφροδίτη, με «αγαθός φρένας», άμεμπτη και συνετή. Ανυπάκουη όμως στη προσταγή του Οδυσσέα να προχωρήσει σε δεύτερο γάμο, αν εκείνος τυχόν σκοτωθεί στην εκστρατεία κατά του Ιλίου, ζει πάντα με το όραμα του πανούργου πολεμιστή και σοφίζεται τεχνάσματα με τον αργαλειό της, για να εξαπατά τους μνηστήρες. Πρωτοσυναντάται μεγαλοπρεπής σε γιορταστική συγκέντρωση στη ραψωδία α, μετά από ευωχία φαγητού και οίνου των μνηστήρων, όταν ο ξακουστός Φήμιος παιζοκρούει την κιθάρα του, τραγουδώντας τον πικρό των Αχαιών γυρισμό από τη Τροία και τον παρακαλεί να σταματήσει το τραγούδι του, γιατί πληγώνεται η καρδιά της, ενώ αλησμόνητος ο πόνος της θερίζει τα σπλάχνα.

*«Γιατί τον άνδρα μου ποθώ κι αιώνια τον θυμούμαι
που 'ναι μεγάλη η δόξα του στ' Άργος και στην
Ελλάδα».*

α 353-354

Απέναντι στις αδηφάγες επιδιώξεις των πολυάριθμων και συνομοτούντων μνηστήρων που σφετερίζονται μαζί με τη βασιλεία και τη ζωή του Τηλεμάχου ακλόνητη κι αταλάντευτη υψώνεται η ισχυρή φυσιολογία της Πηνελόπης. Με «καρδιοφλογίστρα λύπη» και αγωνία περιμένει την επιστροφή του Τηλεμάχου από το ταξίδι του στη Σπάρτη, όπου πήγε για να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του. Κι εκφράζει την εσώτερη μητρική της τρυφερότητα, όταν το αγαπημένο της παιδί επιστρέφει με κλάμματα τον αγκαλιάζει και τον φιλά στα γλυκά του μάτια: «Γλυκερόν φάος», του λέγει, «Γλυκό μου φως».

Η κοσμολάλητη φήμη της Πηνελόπης για καρτερία, συζυγική πίστη κι αγνότητα περνά από τα όρια του Πάνω Κόσμου και φθάνει μέχρι κάτω στον Άδη. Έτσι, όταν ο Οδυσσέας κατεβαίνει στον Άδη για χρησμό από την ψυχή του Τειρεσία, η σεβαστή του μητέρα, η Αντίκλεια τον διαβεβαιώνει:

*«Ναι, εκείνη με πιστή καρδιά στ' αρχοντικό σου
μένει κι οι νύχτες της περνούν πικρές
κι οι μέρες της θλιμμένες».*

λ 184-185

Για την έντιμη δόξα της Πηνελόπης μιλάει ακόμη και ο αδικοσκοτωμένος Αγαμέμνονας από τον Κάτω Κόσμο.

*«Μα, εσύ Οδυσσέα, από σφαγή γυναίκας δεν φοβάσαι
γιατί είναι φρόνιμη πολύ κι έχει καλή τη γνώμη».*

λ 449-450

Και μόνο η Αθηνά διατυπώνει κάποια αμφισβήτηση στη ραψωδία π, όταν προτρέπει τον Τηλέμαχο να επιστρέψει την επιστροφή του, γιατί κινδυνεύουν και το σπίτι και το βίος του, αφού όλοι πιέζουν την Πηνελόπη να παντρευτεί τον Ευρύμαχο, που πολλά «εξώφελλεν έεδνα», πολλά δώρα, «γιατί την ξέρεις την καρδιά πως είναι της γυναίκας» (0 20).

Η εικόνα της Πηνελόπης εμφανίζεται περίλαμπρη και ολοκληρωμένη, με συνέπεια στο λόγο, στην πλούσια και γιορταστική περιποίηση του ξένου, που φτάνει μαζί σχεδόν με τον Τηλέμαχο στο νησί τους. Η «πολυσέβαστη γυναίκα», όπως την αποκαλεί ο ξένος, ακούει πανευτυχής την είδηση ότι ο αδάμαστος πολεμιστής ήταν πατρικός του φίλος κι ότι πολύ γρήγορα θα γυρίσει ή ίσως να γύρισε κιόλας με πολλούς θησαυρούς στη χώρα του.

*«Άμποτε, ξένε, ο λόγος σου αυτός και να αληθέψει.
Τότε θα δεις τη γνώμη μου και πόσα θα σου δώσω».*

τ 310-311

Η ειρωνεία όμως της μη αναγνώρισης του Οδυσσέα από την Πηνελόπη συνεχίζεται και στην τρυφερή σκηνή της συνάντησης και συνομιλίας των δύο μόνο συζύγων, γιατί η λιοπερίχυτη Παλλάδα με πολλή σοφία έχει φροντίσει να μεταμορφώσει τον Οδυσσέα σε γερο - επαίτη και τη σεβαστή «άλοχο» σε πανέμορφη επιθυμητή γυναίκα.

*«Κανείς κυρά, σ' όλη τη γη δε θα σου βρει ψεγάδι.
Αλήθεια φτάνει η δόξα σου ως τα πλατιά τα ουράνια».*

τ 106

βροντολαλεί ο Οδυσσέας..

Η κοσμολάλητη δόξα της που μέχρι τα πλατιά ουράνια φτάνει, την ξεχωρίζει για τη δικαιοσύνη και την κρίση της, για την ορθή διοίκηση, την αύξηση του πλούτου και την ευδαιμονία του λαού. Γι' αυτό της απονέμει τιμητικούς επαίνους, του πιο άψεγου βασιλιά που 'χει «αντρωμένους να κυβερνά». Κι επίσημα ομολογεί την καταξίωσή

της πρωταρχόντισσας της πόλης πριν ακόμη από την αναγνώρισή του και πριν από την τιμωρία των μνηστήρων. Σε αντίθεση με τον ξένο που στις ερωτήσεις της απαντά με μακριές ψεύτικες διηγήσεις, η Πηνελόπη με συναισθηματική εμπιστοσύνη κι έντονη εξομολογητική διάθεση ακουμπά τα πιο κρύφια της ψυχής της μελήματα και τους καημούς της μετά από τα πειστήρια στοιχίδια που της φανερώνει ο ίδιος για τη γνωριμία του με τον Οδυσσέα. Έτσι, του αποκαλύπτει και το τελευταίο της μυστικό για το «αγώνισμα του τόξου» μεταξύ των μνηστήρων, χρησιμοποιώντας το πιο ιερό του άνδρα της θυμητάρι, που με σεβασμό φυλάσσει στα κειμήλια και τους θησαυρούς της οικογένειας.

Στην σκηνή της «μνηστηροκτονίας» η Πηνελόπη είναι απύσχα. Η λαμπερόφωτη Παλλάδα φροντίζει να την κρατά απόμακρα και απόκοσμα έτσι, την αποσύρει με τέχνη από τα δώματά της, για να μην λερωθεί το βλέμμα της από τους σκοτωμούς και, για να μην ακούσει τις φωνές των μνηστήρων, την αποκοιμίζει με ύπνο γλυκό.

Αλλά πώς τελικά η ταλαίπωρη Πηνελόπη να πιστέψει την επιστροφή του αγαπημένου σύγκλινου, που της αποκαλύπτει η καλή της βάγια Ευρύκλεια;

«Καλή μου βάγια, αχ, οι θεοί σου σάλεψαν τα φρένα που και τον πιο γερό στο νου μπορούν να τον τρελάνουν».

ψ 111-112

Συγκρατημένη και με κάθε σκεπτικισμό η συνάντηση των δύο αγαπημένων προσώπων. Μπροστά στο μεγαλείο της πιστής κι αφοσιωμένης συντρόφου της ζωής και των στοχασμών του ακαταπόνητος ταξιδευτής, ο γενναίος Οδυσσέας, ο πανούργος κι ατρόμητος μένει, δέσμιος κι υπόχρεος της απόφασης της πιστής του γυναίκας. Ό,τι πάσχιζε για την αγάπη της ό,τι υπέφερε για την επιστροφή του, ό,τι πέτυχε με πονηριά, αντοχή τόλμη και λαχτάρα, τώρα χαμηλοθρώνοντας με δειλία και συστολή αφήνεται στην κρίση της λατρευτής του βασίλισσας. Και περιμένει σιωπηλά «υποτιδέγμενος», με λαχτάρα κι ανυπομονησία, τότε θα του απευθύνει το λόγο. Αλλά η Πηνελόπη μένει άλαλη, «η δ' άνεω δην ήστο, τάφος δε οι ήτορ ίκανεν», χωρίς να χάσει την αυτοκυριαρχία της, «όψει ενωπαδίως εσίδεσκεν», τον κοιτάζει περίεργα και εξεταστικά.

Για την αγαλατωμένη συμπεριφορά της Πηνελόπης, που γνώση και περίνοια προδίδει,

ο Οδυσσέας εξοργίζεται και της αποδίδει μομφή.

«Καμένη, απ' όλες πιο πολύ τις άλλες τις γυναίκες σκληρή καρδιά σου βάλανε στα στήθια οι Ουράνιοι. Καμιά με τόση υπομονή δε θα στεκότανε άλλη έτσι μακριά απ' τον άντρα της, που πίκρες σαν περάσει της έρθει στην πατρίδα του τον εικοστό πια χρόνο».

ψ 157-161

Αγνόπρητη και συνάμα υψηλοσύλληπτη η σκηνή της αναγνώρισης του Οδυσσέα από την Πηνελόπη με το τέχνασμα της κλίνης που είναι κατά το Ομηρικό κείμενο οι «πύστες», οι αποδείξεις τις οποίες η «περίφρων» Πηνελόπη ζητά. Αλλά ο πανούργος Οδυσσέας, που μέχρι τώρα στέκεται ήρεμα κι υπομονετικά μπροστά της, μόλις ακούσει την προσταγή της βασίλισσάς του να στρωθεί το κρεβάτι του έξω από τα δώματά της, μεταμορφώνεται σε θηρίο. Ευθύς αντιλαμβάνεται τη μικρή κατεργαριά της γυναίκας του, αυτός που κανένας μέχρι τώρα δεν τον ξεπέρασε στην πονηριά, και εξαγριώνεται. Με τα αλάθευτα όμως σημάδια της νυφικής παστάδας, που ο ίδιος ο Οδυσσέας έφτιαξε, η Πηνελόπη πείθεται και βουτηγμένη στα δάκρυα μέσα σε ένα παραλήρημα χαράς τρέχει, τον αγκαλιάζει και τον φιλά, απολογούμενη:

«Μη μου θυμώνεις, άντρα μου, που σ' όλα στοχασμένος κι από όλους είσαι πιο πολύ. Αχ, οι θεοί τις πίκρες μας έστειλαν, που ζήλεψαν πάντα μαζί να ζούμε».

ψ 215-217

....Μη μου κακιώσεις τώρα που δε σε χάρηκα απ' αρχής την ώρα καθώς σ' είδα.

Γιατί έτρεμε η καρδούλα μου στα τρυφερά μου στήθια

μην έρθει έστω με ψέμματα κανείς και με γελάσει».

ψ 219-222

Σαν καθάρουτο και απλοδεμένο κόσμημα λάμπει το αντάμωμα των δύο πολυποθημένων σύγκλινων. Κι η λιόφωτη Παλλάδα σοφίζεται μακρόσυρτη τη νύκτα, που την κράτησε στα πέρατα του Κόσμου, ώσπου νάρθει από την άκρη του Ουρανού η χρυσόθρονη και νυχτογεννημένη αυγούλα.

Για το τέλος της Πηνελόπης υπάρχουν πολλές παραδόσεις που μόνο σύγχυση προδίδουν. Η Ομηρική Πηνελόπη παρέμεινε αγνή και «περίφρων» κοντά στον Οδυσσέα της.

Πόπη Χαλκιά-Στεφάνου

Βιβλιογραφία

Γαρδίκια Γ., *Η ηθική εν τη Ομηρική Εποχή*, Αθήναι 1902. Δελή Τριαντ., *Η Οδύσσεια του Ομήρου*, Αθήναι 1977. Δελή Τριαντ., *Η Ιλιάδα του Ομήρου Α - Μ*, Αθήναι 1978. Δημοπούλου Π.Ν., *Η θέσις της γυναικός εν τη κοινωνία καθ' όλην την διαδρομήν των αιώνων*, Αθήναι 1949. Εγκυκλοπαιδεία Μπριτάννικα, τόμ.9, σελ.49-50, τόμ.22, σελ.198-199 & σελ. 377-380, τόμ 49, σελ.172. Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος Λαρούς, τόμ3, σελ.7-8, τόμ.6, σελ.84, & σελ.208-210, τόμ. 11, σελ.139-140. Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικό Ελευθερουδάκη, τόμ.2, σελ.103, τόμ.5, σελ.108, & 216, τόμ.10, σελ.667. Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου, τόμ.2, σελ.776-777, τόμ 6, σελ. 432-433, & 595-597, τόμ.15 σελ. 872-873. Καλογερά Β.Α., *Αισθητική Ερμηνεία του Ομήρου(Ιλιάδος)*, Θεσσαλονίκη 1963. Κομνηνού – Κακριδή Όλγ., *Σχέδιον και Τεχνική της Οδύσσειας*, Θεσσαλονίκη 1977. Λορεντζάτου Παν., *Συμβολή εις την Ερμηνεία των παρ'Ομήρω ψυχολ. όρων*, Αθήναι 1992. Μαρωνίτη Δ.Ν., *Αναζήτηση και νόστος του Οδυσσέα*, Αθήναι 1977. Μιρώ Αιμιλ., *Η Καθημερινή ζωή στην εποχή του Ομήρου*, Αθήνα 1995. Naquet-Vidal Pierre, *Ο κόσμος του Ομήρου*, Εξάντας 2002. Ξενίδου Schild Βάλια, *Οι Γυναίκες στην Ελληνική Αρχαιότητα* Ερμής 2001, σελ.101-159. Ομήρου *Ιλιάδα*, μετάφραση Καζαντζάκη Ν. – Κακριδή Ι., Εστία 1985. Ομήρου *Οδύσσεια*, μετάφραση Σιδέρη Ζήσιμου. Πανωφοροπούλου Αγγελ., *Η γυναικεία παρουσία στα Ομηρικά πλαίσια*, Εκδ.Ιούν.2001. Παπαναστασίου Σοφ. Δ., *Η γυναίκα δια μέσου των αιώνων*, Αθήναι 1964. Flaceliere Rombert, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Παπαδήμας 1984, σελ.20-106. Romilly Jacqueline, *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία* εκδ. Καρδαμίτσα, Ρωμαίου Κώστα, *Κοντά στις ρίζες μας*. Σταμάτη Μ Κώστα, *Όμηρος ο Βουκολικός*, Μελέτη, Αθήνα 1978. Τρυπάνη Κ.Α., *Τα Ομηρικά έπη*, Αθήναι 1964. Τσοπανάκη Αγαπ., *Εισαγωγή στον Όμηρο*, Θεσσαλονίκη 1967. Τσοπανάκη Αγαπ., *Ερμηνευτικά στον Όμηρο*, Θεσσαλονίκη 1960. Χατζηανέστη Ερ., *Η Ελένη Ομηρική και Αισχύλεια*, Αθήναι 1974. Χαχλάκη Σταμ., *Εικόνες από την Οδύσσεια*, Ηράκλειο 1968

Η ομιλία αυτή εκφωνήθηκε την 16η Ιουλίου 2002
στο Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Χίου
στα πλαίσια της Ομηρικής Ακαδημίας (EUROCLASSICA)

ὈΜΗΡΟΣ